

Kulturutskottets yttrande

1995/96:KrU12y

Vissa åtgärder för att halvera arbetslösheten
till år 2000, ändrade anslag för budgetåret
1995/96, finansiering m.m.

Till finansutskottet

Finansutskottet har den 20 juni 1996 beslutat bereda kulturutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1995/96:222 Vissa åtgärder för att halvera arbetslösheten till år 2000, ändrade anslag för budgetåret 1995/96, finansiering m.m. jämte motioner, allt i den del som berör kulturutskottets beredningsområde.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1995/96:Fi116–Fi137.

Kulturutskottet yttrar sig över dels proposition 1995/96:222 i vad avser avsnitten 6.3.1 och 6.4.1, dels motionerna 1995/96:Fi116 yrkandena 18 och 19, 1995/96:Fi117 yrkande 23, 1995/96:Fi118 yrkande 11, 1995/96:Fi126 och 1995/96:Fi131.

Utskottet

Folkbildningsfrågor

Den ekonomiska vårpropositionen

Riksdagen beslöt under våren 1996 om utgiftstak för staten för åren 1997–1999 och om en preliminär fördelning av statens utgifter på utgiftsområden. I dessa beslut ingick beräkning av resurser för en större varaktig satsning på vuxenutbildning på gymnasial nivå. Antalet platser för denna vuxenutbildningssatsning under treårsperioden 1997–1999 angavs till 100 000, varav ca 90 000 inom kommunal vuxenutbildning och 10 000 på folkhögskolorna (prop. 1995/96:150, ”ekonomiska vårpropositionen”, yttr. 1995/96:UbU6y, yttr. 1995/96:KrU9y, bet. 1995/96:FiU10, rskr. 1995/96:304). Platserna på folkhögskolor skall ersätta hittillsvarande tillfälliga insatser med konjunkturrelaterade medel. I sitt yttrande till finansutskottet framhöll kulturutskottet att folkbildningen är en viktig del av den allmänna vuxenutbildningen i arbetet med att höja utbildningskompetensen och utjämna utbildningsklyftor i samhället (yttr. 1995/96:KrU9y s. 3–5). Folkbildningens speciella förutsättningar, både hos studieförbunden och hos folkhögskolorna, borde därför tas i anspråk för att åstadkomma en så god utbildningssituation som möjligt för den enskilde. Kulturutskottet tillstyrkte att medel skall beräknas för 10 000 platser på folkhögskolor (inom utgiftsområde 17). Mot bakgrund av studieförbundens möjligheter och erfarenheter, bl.a. inom utbildningen för arbets-

lösa, utgick kulturutskottet dessutom från att regeringen i kommande förslag om medelsberäkningar i 1996 års budgetproposition skall komma med förslag om omfördelning av resurser från de i propositionen förordade 90 000 platserna för kommunal vuxenutbildning (inom utgiftsområde 17) till folkbildningen (inom utgiftsområde 16), i första hand avseende utbildning anordnad av studieförbunden. Utbildningsutskottet anförde i sitt yttrande till finansutskottet att folkhögskolan och studieförbunden har möjligheter att erbjuda god vuxenutbildning. Utbildningsutskottet hade inte något att erinra mot att regeringens fortsatta överväganden inför budgetpropositionen skulle kunna komma att innebära vissa förändringar av ramarna i fråga om medel för kommunal vuxenutbildning resp. folkbildning (yttr. 1995/96:UbU6y s. 8). Finansutskottet såg utbildningssatsningen i den ekonomiska vårpropositionen som betydelsefull (bet. 1995/96:FiU10 Del 1 s. 133). Finansutskottet framhöll att denna satsning är en framtidssatsning och en investering i kunskap och kompetens. Den är ett viktigt inslag i ansträngningarna att stärka tillväxten, öka sysselsättningen, minska klyftorna och trygga välfärden. Finansutskottet tillstyrkte att riksdagen skulle godkänna den preliminära beräkningen för samtliga utgiftsområden och framhöll att förslag som främst avsåg budgetfrågor med anknytning till enskilda anslag inte borde prövas i detta sammanhang.

Femårig utbildningssatsning

I proposition 222 återkommer regeringen med förslag rörande vuxenutbildningssatsningen och föreslår att riksdagen skall godkänna att en utbildningssatsning görs i enlighet med de riktlinjer som regeringen förordar i propositionen (avsnitten 6.3.1 och 6.4.1). Förslaget innebär bl.a. att satsningen på vuxenutbildning blir femårig med start läsåret 1997/98. Vissa insatser avses påbörjas redan under läsåret 1996/97. Under denna femårsperiod skall ett kraftigt kunskapslyft åstadkommas för den grupp vuxna som har störst behov av utbildning, dvs. i första hand vuxna arbetslösa som helt eller delvis saknar treårig gymnasiekompetens. Därutöver skall satsningen även omfatta anställda som helt eller delvis saknar denna kompetens. Satsningen skall också bidra till att utveckla nya former för att möta vuxnas behov av utbildning i framtiden. Kunskapslyftskommittén (U 1995:09) skall få i uppdrag att följa satsningen. Efter femårsperioden skall satsningen kunna avlösas av ett nytt vuxenutbildningssystem. Satsningen skall – vilket även förordades i den ekonomiska vårpropositionen – avse 100 000 platser, varav 10 000 platser på folkhögskolor som skall fördelas av Folkbildningsrådet och 90 000 platser som kommunerna skall få ansvar för. En av regeringen tillsatt delegation skall till en början fördela medel till kommunerna. Kommunerna skall i fråga om sin del av utbildningssatsningen ha frihet att välja den organisation och utnyttja de utbildningsanordnare, t.ex. folkhögskolor, studieförbundsavdelningar m.fl., som är effektivast och som bäst svarar mot målgruppens behov och de lokala förutsättningarna. Regeringen anför bl.a. att kommunerna bör utnyttja möjligheten att anlita studieförbunden för kompetensinriktad utbildning, varefter behörighetsgivande betyg kan utfärdas efter godkänd prövning vid kommunal vuxenutbildning, statens skolor för vuxna eller gymnasie-

skola. Regeringen anför – med hänvisning till vad kulturutskottet anför i sitt yttrande 1995/96:KrU9y om omfördelning av resurser från kommunal vuxenutbildning till folkbildningen, främst studieförbunden – att folkbildningen och inte minst studieförbunden kommer att ha viktiga uppgifter *inom ramen* för den satsning som kommunerna får ansvaret för att organisera.

Antalet platser på folkhögskolor bör enligt motion Fi116 (v) ökas med 5 000 till 15 000 samtidigt som de platser som kommunerna skall ansvara för bör minskas från 90 000 till 85 000 (yrkande 18). Motsvarande merkostnader beräknas i motionen till 40 miljoner kronor. Folkhögskolorna och det förhållningssätt som präglar undervisningen där skapar enligt motionen en unik trygghet i utbildningssituationen. Detta har särskilt stor betydelse för grupper som är studieovana och som har tidigare negativa erfarenheter av skolarbetet och för invandrare. En utökning av folkhögskolornas utbildningsplatser skulle också ge utrymme för bidrag till nya folkhögskolor utan att de redan befintliga folkhögskolorna behöver minska sin volym.

Även i motion Fi118 (kds) föreslås ökade resurser för folkbildningen (yrkande 11). Motionärerna anser att – utöver de resurser som skall avsättas för 10 000 platser på folkhögskolor och fördelas av Folkbildningsrådet – särskilda resurser bör avsättas för utbildningsplatser inom studieförbunden. Motionärerna erinrar om att företrädare för Kristdemokraterna i en motion väckt med anledning av den ekonomiska vårpropositionen föreslagit en utökad ram för utgiftsområde 17 med 180 miljoner kronor. Motionärerna föreslår nu att ett belopp av denna storlek skall avsättas för en utbildnings-satsning inom folkbildningen särskilt riktad mot studieförbunden. Motionärerna anför också att kommunerna – inom ramen för de 90 000 platser som de ansvarar för – bör utnyttja studieförbund och folkhögskolor. Dessa utbildningsanordnare har tidigare visat god förmåga att med kort varsel anordna utbildning av god kvalitet. Med sin annorlunda inriktning kompletterar de den kommunala vuxenutbildningen på ett bra sätt. En viktig förutsättning för den enskildes studiemotivation är att det finns möjligheter att välja utbildningsform.

Kulturutskottet godtog i samband med behandlingen av den ekonomiska vårpropositionen den preliminära ram som förordades för utgiftsområde 17 och avstyrkte motionsförslag om ändrad ram (yttr. 1995/96:KrU9y). Utskottet ansåg vidare – i likhet med vad som senare anfördes i finansutskottets betänkande 1995/96:FiU10 – att riksdagen i detta sammanhang inte skulle besluta om storleken på enskilda anslag inom utgiftsområdet. Som kulturutskottet redovisat inledningsvis förutsatte dock kulturutskottet i sitt yttrande att regeringen i den kommande budgetpropositionen skulle föreslå en omfördelning av resurser inom vuxenutbildningssatsningens ram från den kommunala vuxenutbildningen (inom utgiftsområde 16) till folkbildningen (inom utgiftsområde 17) och att dessa omfördelade resurser i första hand skulle avse utbildning anordnad av studieförbunden. Utbildningsutskottet hade i yttrandet 1995/96:UbU6y inte något att erinra mot att en omfördelning görs mellan kommunal vuxenutbildning och folkbildning.

Kulturutskottet noterar att regeringen i den nu aktuella propositionen har utvecklat sitt tidigare förslag om en vuxenutbildningssatsning på så sätt att det uttryckligen anges att den del av satsningen som kommunerna får ansvaret för att organisera skall kunna omfatta både utbildning inom den kommunala vuxenutbildningen och utbildning hos andra utbildningsanordnare, t.ex. folkhögskolorna och studieförbunden. Som regeringen framhåller har folkbildningen visat att dess informella arbetssätt och friare arbetsformer förmår att motivera och rekrytera människor som annars aldrig skulle genomgå någon utbildning. Kulturutskottet vill liksom motionärerna också stryka under att det är viktigt att individerna har möjlighet att själva välja hos vilken utbildningsanordnare de skall studera. Denna möjlighet ökar när kommunerna anlitat folkhögskolor och studieförbund som anordnare. Den ökar också genom den särskilda femåriga satsningen på 10 000 platser på folkhögskolorna som skall fördelas av Folkbildningsrådet, vilken utskottet tillstyrker. Kulturutskottet förutsätter liksom tidigare att regeringen i budgetförslaget för 1997 kommer med förslag om omfördelning av resurser från utgiftsområde 16 till utgiftsområde 17 för en särskild satsning på utbildning anordnad av studieförbunden. Riksdagens kommande behandling av budgetfrågor under hösten 1996 bör emellertid inte föregripas, varför motion Fi116 yrkande 18 avstyrks. Kulturutskottet kan inte heller förorda den utökning av den totala ramen för utgiftsområde 17 med 180 miljoner kronor till utbildningsplatser anordnade av studieförbunden som föreslås i motion Fi118 yrkande 11, varför även detta motionsyrkande avstyrks.

Kulturprojekt

I motion Fi126 (fp) erinras om att kulturministern i ett pressmeddelande i anslutning till proposition 1995/96:222 lyft fram kulturens betydelse för tillväxt och regional utveckling. Motionärerna efterlyser konkretiseringar i propositionen av sådana satsningar som speciellt avser kulturområdet. De föreslår att det inom den särskilda vuxenutbildningssatsningen även skall få ingå arbetsskapande kulturprojekt.

Kulturutskottet vill framhålla att utbildningssatsningen syftar till att ge sådana vuxna arbetslösa och anställda som saknar treårig gymnasiekompetens möjlighet att skaffa sig denna kompetens. En viktig del i satsningen är att motivera och väcka intresse för utbildning, t.ex. genom orienteringskurser, pröva på-kurser och aktiv rekryteringsverksamhet bland studieovana. Det bör åvila kommunerna och utbildningsanordnarna att finna de bästa och mest effektiva verksamhetsformerna. Med det anförda avstyrker kulturutskottet motion Fi126.

Utskottet vill tillägga att det enligt utskottets uppfattning finns stora möjligheter att inom ramen för det föreslagna lokala ansvaret för arbetsmarknadspolitiken satsa på sysselsättningsskapande kulturprojekt i kommunerna.

Enligt motion Fi116 (v) bör riksdagen uttala att folkhögskolor skall få möjlighet att anordna basårsutbildning (yrkande 19).

Kulturutskottet behandlade ett motionsyrkande med samma innehåll i sitt yttrande 1995/96:KrU2y. Utskottet anförde att folkbildningens arbetssätt kan vara av särskilt värde även inom basårsutbildningen. Mot bakgrund av arbetet inom Kunskapslyftsutredningen och av oklarheten i möjligheten att inom folkbildningen utfärda erforderligt utbildningsbevis över genomgången basårsutbildning avstyrkte utskottet det då aktuella yrkandet. Av samma skäl avstyrker kulturutskottet det nu aktuella yrkandet 19 i motion Fi116.

Frågan om införande av ett konstnärstillägg

Enligt motionärerna i motion Fi117 (mp) bör regeringen framlägga förslag om förändring av stödet till kulturarbetare (yrkande 23). Stödet bör vara generellt och utformas som ett konstnärstillägg motsvarande 70 % av inkomsten upp till 50 000 kr per år och utgå med högst 35 000 kr. Vid en inkomst överstigande 80 000 kr per år bör stödet avtrappas för att helt upphöra vid en årsinkomst om 150 000 kr.

I sitt slutbetänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84) har Kulturutredningen ägnat frågan om ett generellt konstnärsstöd särskild uppmärksamhet (s. 254–258 samt 661–689). En av de stödformer som har övervägts är ett konstnärstillägg med samma principiella utformning som föreslås i motion Fi117. Utredningen gör bedömningen att en stödform av detta slag inte bör införas. Utredningen anför som skäl härför bl.a. att det inte går att från rent objektiva utgångspunkter yrkesmässigt avgränsa den krets som bör uppbära stödet och att en relativt omfattande administrativ hantering skulle krävas. Efter remissbehandling av Kulturutredningens betänkande bereds ärendet i regeringskansliet. Avsikten är att en kulturproposition skall föreläggas riksdagen i samband med budgetpropositionen i september månad. Kulturutskottet anser att beredningsarbetet inte bör föregripas, varför motion Fi117 i här aktuell del bör avstyrkas.

Formgivning och industridesign

I motion Fi131 (s) föreslås att regeringen som ett led i en offensiv utveckling av svenskt näringsliv skall ta initiativ till samordnade insatser för att stärka och utveckla svensk formgivning och design. I motionen pekats på en rad åtgärder som enligt motionärerna är ägnade att leda till detta mål. Näringspolitiska, utbildningspolitiska och kulturpolitiska insatser föreslås. Av de föreslagna insatserna ligger följande inom kulturutskottets beredningsområde. Förutsättningarna för att etablera ett svenskt centrum för god formgivning – ett Formens hus – i anslutning till kulturhuvudstadsåret 1998 bör utredas, liksom möjligheten att inrätta avdelningar för form vid regionala museer. Det bör också övervägas hur – i samverkan med Svensk Form – ett svenskt designråd skall kunna etableras.

Motionärerna är medvetna om att vissa av de möjliga åtgärder som de anger omfattas av de förslag som Kulturutredningen lagt fram i sitt slutbetänkande (SOU 1995:84) Kulturpolitikens inriktning. De vill emellertid understryka att formfrågorna inte får ses enbart som en kulturpolitisk fråga i traditionell mening, utan ges ökad näringspolitisk tyngd.

Kulturutskottet anser för sin del – och i linje med vad som anförs i motionen – att det vid utformningen av en framtida politik för formgivning och industridesign måste ske en sammanvägning av kulturpolitiska, utbildningspolitiska och näringspolitiska synpunkter. Det beredningsarbete som med utgångspunkt i Kulturutredningens förslag (se angivna betänkande s. 417, 420–421 och 427–428) och remissyttrandena däröver pågår inom regeringskansliet bör inte föregripas. Kulturutskottet anser därför att motion Fi131 inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 26 juni 1996

På kulturutskottets vägnar

Åke Gustavsson

I beslutet har deltagit: Åke Gustavsson (s), Berit Oscarsson (s), Anders Nilsson (s), Leo Persson (s), Björn Kaaling (s), Marianne Andersson (c), Monica Widnemark (s), Carl-Johan Wilson (fp), Agneta Ringman (s), Charlotta L Bjälkebring (v), Annika Nilsson (s), Jan Backman (m), Ewa Larsson (mp), Fanny Rizell (kds), Birgitta Wichne (m) och Lars Hjertén (m).

Avvikande meningar

Femårig utbildningssatsning

1. Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med ”Kulturutskottet godtog” och slutar med ”även detta motionsyrkande avstyrks” bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser i likhet med vad som anförs i motion Fi116 (v) att huvudansvaret för den särskilda vuxenutbildningssatsningen skall läggas på kommunerna. De bör ha de bästa förutsättningarna att bedöma de lokala utbildningsbehoven. Regeringens förslag om ett decentraliserat och individualiserat utbildningssystem ger påtagligt ökad flexibilitet. En förutsättning för en lyckad vuxenutbildningssatsning är att kommunerna har god kunskap om olika utbildningsanordnare, t.ex. inom folkbildningen, att det finns erforderlig beställarkompetens och att instrument för utvärdering och kvalitetskontroll utarbetas lokalt. Utskottet instämmer i regeringens betoning av folkbildningens viktiga roll i vuxenutbildningssatsningen. Folkhögskolorna och det förhållningssätt som präglar deras undervisning har en särskild betydelse för studieovana och för dem som har tidigare negativa erfarenheter av skolar-

bete. Folkhögskolorna har också en stor andel invandrare. Mot denna bakgrund anser utskottet att antalet platser på folkhögskolor inom den särskilda vuxenutbildningssatsningen bör ökas med 5 000 till 15 000. Riksdagen bör således bifalla motion Fi116 yrkande 18. Utskottet kan däremot inte tillstyrka den ökning av ramen för utgiftsområde 17 med 180 miljoner kronor för utbildning inom studieförbunden som föreslås i motion Fi118 yrkande 11.

2. Fanny Rizell (kds) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Kulturutskottet godtog" och slutar med "motionsyrkande avstyrks" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser i likhet med vad som anförs i motion Fi118 (kds) att studieförbund och folkhögskolor tidigare visat god förmåga att med kort varsel anordna utbildning av god kvalitet. Med sin annorlunda inriktning kompletterar de den kommunala vuxenutbildningen på ett bra sätt. En viktig förutsättning för den enskildes studiemotivation är att det finns möjligheter att välja utbildningsform. Det blir därför en viktig uppgift för den delegation som skall leda och följa den särskilda vuxenutbildningssatsningen att bevaka att kommunerna förlägger ett tillräckligt antal platser till studieförbund och folkhögskolor.

Kulturutskottet anser vidare att – utöver de resurser som skall avsättas för 10 000 platser på folkhögskolor och fördelas av Folkbildningsrådet – särskilda resurser bör avsättas för utbildningsplatser även inom studieförbunden. Utskottet anser att utgiftsområde 17 bör ökas med 180 miljoner kronor och att dessa medel skall avse en utbildningssatsning inom folkbildningen särskilt riktad mot studieförbunden. Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motion Fi118 yrkande 11 tillstyrks av finansutskottet. Utskottet avstyrker motion Fi116 yrkande 18.

Basår

3. Charlotta L Bjälkebring (v) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "Kulturutskottet behandlade" och slutar med "motion Fi116" bort ha följande lydelse:

Kulturutskottet anser att basårsutbildningen även bör kunna förläggas till folkhögskolor. Folkhögskolornas arbetssätt och pedagogik bör kunna vara av stort värde inom basårsutbildningen, särskilt när det gäller att stimulera nya grupper att söka sig till högskolestudier. Finansutskottet bör föreslå riksdagen att med bifall till motion Fi116 yrkande 19 som sin mening ge regeringen till känna vad kulturutskottet här anför.

Frågan om införande av ett konstnärstillägg

4. Ewa Larsson (mp) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med "I sitt" och slutar med "bör avstyrkas" bort ha följande lydelse:

Många kulturarbetare lever under svåra ekonomiska villkor samtidigt som arbetslösheten i denna yrkesgrupp är mycket hög. Det stöd som i dag utgår som ett särskilt selektivt och individuellt konstnärstöd gynnar enligt utskot-

tets mening konstformer med akademisk tradition och missgynnar andra former av skapande och konstupplevelser. Mot den bakgrunden är enligt utskottets mening ett mer generellt stöd i form av ett konstnärstillägg att föredra. Som anförs i motion Fi117 bör stödet till kulturarbetare prövas enligt en bredare och mer allmän grund och utgå som ett konstnärstillägg med den principiella utformning som anges i Kulturutredningens betänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84). Stödet bör, i enlighet med vad som föreslås i motionen, vara generellt och motsvara 70 % av inkomsten upp till 50 000 kr per år och således uppgå till högst 35 000 kr. Vid en inkomst överstigande 80 000 kr per år bör stödet avtrappas för att helt upphöra vid en årsinkomst om 150 000 kr.

En stor del av kultursektorn erhåller i dag bidrag via AMS. Eftersom det bör ankomma på kultursektorn och inte på AMS att avgöra vilka kulturaktiviteter som bör bli föremål för ekonomiskt stöd är dagens system mycket otillfredsställande. Ett konstnärstillägg enligt ovan skissad modell torde även i det avseendet vara att föredra.

Finansutskottet bör hemställa att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om ett konstnärstillägg i enlighet med vad utskottet här anfört.

Särskilt yttrande

Femårig utbildningssatsning

Jan Backman, Birgitta Wichne och Lars Hjertén (alla m) anför:

Huvuddelen av den femåriga vuxenutbildningssatsning som regeringen föreslår avser en särskild organisation inom kommunerna för utbildning anordnad inom kommunal vuxenutbildning eller utbildning upphandlad av andra utbildningsanordnare. Vi vill erinra om att företrädare för Moderata samlingspartiet i motion Fi121 (m) anför att det är opraktiskt och dyrt att bygga upp en ny organisation när det redan i dag finns ett väl fungerande system inom kommunerna för vuxenutbildning. Den av regeringen föreslagna nya organisationen avvisas därför i motionen. I motionen tas bl.a. upp frågor om utbildningskvalitet, frågor om införande av utbildningscheck för att öka individernas valfrihet och motivation och frågor om resurser för utbyggnad av den ordinarie utbildningen för vuxna inom kommunerna, varvid utbildningen bör kunna anordnas även av andra än kommunerna själva. Vi vill understryka att kommunerna därvid har stora möjligheter att ta till vara de pedagogiska metoder och de speciella erfarenheter av olika former av vuxenutbildning som finns inom folkbildningen. I motionen anförs vidare att heltidsstudier för redan arbetslösa inte alltid är den bästa vägen att åstadkomma en generellt höjd utbildningsnivå. I stället måste allt göras för att finna nya former för utbildning som gör det möjligt och intressant för många fler vuxna att studera på sin fritid eller parallellt med arbete, föräldraledighet m.m. Motion Fi121 behandlas av utbildningsutskottet i dess yttrande till finansutskottet över proposition 222.

Gotab, Stockholm 1996